

დავით ქიქიკოშვილი*

მხარეთა ავტონომიისა და შინაარსობრივი სამართლიანობის თანაზომიერება მედიაციის პროცესში

სტატია ეხება სამედიაციო პროცესში მხარეთა ავტონომიისა და შინაარსობრივი სამართლიანობის თანაზომიერების დაცვის საკითხს. ანალიზი ეფუძნება როგორც საქართველოში მოქმედ კანონმდებლობას, ასევე სხვადასხვა უცხოურ მართლწესრიგში არსებულ საკანონმდებლო თუ მეცნიერულ მიდგომებს. სტატიაში მიმოხილულია ის რისკები, რაც წარმოშობს დილემას თვითგამორკვევის პრინციპსა და შინაარსობრივ სამართლიანობას შორის. ამასთან, ხაზგასმულია ამ ორ პრინციპს შორის თანაზომიერების დაცვის აუცილებლობა. აღნიშნული საკითხებზე მეცნიერული დისკურსი მედიაციის სამართლიანი პრაქტიკის დანერგვისთვის არსებითად მნიშვნელოვანია.

საკვანძო სიტყვები: მედიაცია, თვითგამორკვევა, ნებაყოფლობითობა, შინაარსობრივი სამართლიანობა, თანაზომიერება, ავტონომია, სამედიაციო მორიგება.

1. შესავალი

მედიაცია, თავისი პროცესუალური ბუნებით, წარმოადგენს უამრავი სიტუაციური საკითხის ჰუმანურსა და ბევრად ეფექტური გადაწყვეტის საშუალებას, დავის გადაწყვეტის სხვა მექანიზმებთან შედარებით. მედიაციის განვითარების საჭიროება და გამოყენების უპირატესობა ყოველდღიურად იზრდება. ეს გამომდინარეობს იქედან, რომ დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული ეს მექანიზ-

---

* სსიპ საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის მედიატორთა ერთიანი რეესტრის წევრობის სერტიფიცირებული კანდიდატი, სტაჟირი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის ეროვნული ცენტრის სტაჟირი.

მი გვთავაზობს მართლმსაჯულებისადმი ხელმისაწვდომობის გაუმჯობესებას შემდეგი სამი ფაქტორიდან გამომდინარე: სასამართლოში დავების მოცულობა იზრდება, პროცესები უფრო ხანგრძლივი ხდება და ამდენად თანაზომიერად იზრდება სამართალწარმოების ხარჯებიც.¹ ძვირადღირებული პროცესები გადატვირთულ სასამართლოში კი არასასურველი და უარყოფითია როგორც სასამართლო სისტემისთვის, ისე მოქალაქეთათვის. მედიაცია გვევლინება დავის გადანყვეტის ალტერნატიულ მექანიზმად, რომელიც აუმჯობესებს მართლმსაჯულებისადმი ხელმისაწვდომობას. მედიაცია ემყარება ფუნდამენტურ ღირებულებებს, რომელთა შორისაცაა თვითგამორკვევის ხელშეწყობის მედიატორისეული მოვალეობა, რაც სახელმძღვანელო მთელი პროცესის მიმდინარეობისას. სტატია შეეხება თვითგამორკვევის პრინციპის, როგორც ეთიკურ-ნორმატიული სტანდარტის მნიშვნელობას და მასზე მსჯელობას შინაარსობრივი სამართლიანობის ასპექტში. შინაარსობრივ სამართლიანობასა და მხარეთა ავტონომიას შორის ჭიდილი წარმოადგენს ისეთ დილემას, რომლის გადაჭრაც წარმოადგენს სამედიაციო პროცესის კომპასს, ხელს შეუწყობს მედიაციის მიმართ მომხმარებელთა სანდოობას.

2. თვითგამორკვევისა და სამართლიანობის პრინციპები მედიაციაში

მედიაციის უნიფიცირებული ერთიანი განმარტება² არ მოგვეპოვება, თუმცა, შეიძლება ითქვას, რომ მედიაცია არის პროცესი, რომელშიც მედიატორი აადვილებს მხარეთა შორის კომუნიკაცია-

¹ Green Paper on Alternative Dispute Resolution in Civil And Commercial Matters COM/2002/0196 Final at 1.2(5), <<http://eurlex.europa.eu/>> [15.11.2022], მითითებულია: Law Reform Commission, *Alternative Dispute Resolution: Mediation And Conciliation*, Dublin, 2010, 8.

² *Wendenburg F.*, *Der Schutz Der Schwächeren Partei in Der Mediation*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2013, 3, მითითებულია: *ყანდაშვილი ი.*, მედიაცია (დავის გადანყვეტის ალტერნატიული საშუალება), თბ., 2020, 81.

სა და მოლაპარაკებას, რათა დაეხმაროს მხარეებს, მიაღწიონ ნებაყოფლობით შეთანხმებას მათ შორის არსებულ დავასთან დაკავშირებით.³ შეიძლება ითქვას, რომ მედიაცია დაახლოებით იმდენი ხანია არსებობს რამდენი ხანიც არსებობს ადამიანთა ორგანიზებული საზოგადოება.⁴ მსოფლიოს სხვადასხვა ნერტილში ვხვდებით დავის გადაწყვეტის აღნიშნულ მოდელს, მაგალითად კონფუციის დროინდელი ჩინეთი, ალბანეთის სოფლები, მე-12 საუკუნის ინგლისი, ჩრდილოეთ ამერიკა და კოლონიტების წინა პერიოდის აფრიკა.⁵ საქართველოში 2021 წლიდან ოფიციალურად შეიქმნა მედიატორთა პროფესიული ეთიკის კოდექსი, თუმცა, მედიაცია, თავისი შინაარსით, არ წარმოადგენს ჩვენი ქვეყნისთვის ნოვაციას. მიუხედავად იმისა, რომ კონკრეტული წყაროები არ მოგვეპოვება მედიაციის და მედიატორის ისეთი ფორმის არსებობისა, როგორც დღეს არის მოცემული, თუმცა მედიატორი მსგავსი ფუნქციონალური დატვირთვით გვხვდება⁶ საქართველოში. აღნიშნული ფუნქცია შეთავსებული ჰქონდა მაგალითად ხევისბერს, ამასთან, ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნში სადავო საქმის გამრჩევთა შინაარსით მოხსენიებულია „მსაჯული“, „ბჭე“, „მოსამართლე“, „მდივანბეგი“ და შუაკაცი.⁷ აღნიშნული სწორედ მედიაციის წინა ისტორიულ სახეობას წარმოადგენს, ხოლო უკვე XIX საუკუნის დასაწყისიდან

³ Uniform Mediation Act, 2003, Section 2, მითითებულია: წულაია ო., თვითგამორკვევა, როგორც ძირითადი ღირებულება მედიაციის პროცესში ეთიკის კოდექსებსა და სამართლებრივ ნაშრომებში: კონკურენცია დავის მონაწილე მხარეთა ავტონომიასა და შინაარსობრივ სამართლიანობას შორის, ჟურნ. „დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება - წელიწდეული 2017“, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2019, 255.

⁴ ოსტერმილერი ს. მ., სვენსონი დ. რ., დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები საქართველოში, თბ., 2014, 124.

⁵ Murphy B. S., ADRs Impact on International Commerce, 48 Disp. Resol. J. 68, მითითებულია: ოსტერმილერი ს. მ., სვენსონი დ. რ., დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალებები საქართველოში, თბ., 2014, 124.

⁶ ყანდაშვილი ი., მედიაცია (დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება), თბ., 2020, 270.

⁷ ონიანი ს., ტერმინ „ბჭის“ მნიშვნელობისათვის ძველ ქართულ სამართალში, „სამართლის ჟურნალი“, №2, 2013, 16.

ტერმინი „მედიატორი“ და „სამედიატორო სასამართლო“⁸ მკვიდრდება.

თანამედროვე სამართლებრივ სივრცეში საქართველომ, სხვა ქვეყნების მსგავსად, მიიღო მედიატორთა ეთიკის კოდექსი და კანონი „მედიაციის შესახებ“. აღნიშნულ სამართლებრივ აქტებში ვხვდებით მედიაციის საფუძვლებსა და პრინციპებს. სხვა პრინციპების პარალელურად, აღსანიშნავია მედიატორის თვითგამორკვევის ხელშეწყობის ვალდებულება, კერძოდ, მედიატორი ვალდებულია, წარმართოს პროცესი მხარეთა თვითგამორკვევის პრინციპის საფუძველზე და ხელი შეუწყოს დავის ნებაყოფლობით გადაწყვეტას.⁹ იმისთვის, რომ მედიაცია თავის არსს არ ასცდეს, აუცილებელია რომ მხარემ ნებაყოფლობით, ინფორმირებული გადაწყვეტილება მიიღოს. ამისთვის საჭიროა მედიატორმა ხელი შეუწყოს და წახალისოს მისი თვითგამორკვევა. აღსანიშნავია, რომ მხარის თვითგამორკვევა, მედიატორის ნეიტრალობა და მის მიერ პროფესიული რჩევის მიცემის შეზღუდვა ურთიერთგანმაპირობებელ კავშირშია ერთმანეთთან, რაც ხშირად გავლენას ახდენს მედიატორის როლისა და ჩართულობის ფარგლებზე მედიაციის პროცესში.¹⁰ სხვა შემთხვევაში, მედიატორმა თუ არ შეზღუდა თავისი ჩართულობა, ის გავლენას მოახდენს მხარეზე გადამეტებულად ნებსით თუ უნებლიეთ, და თვითგამორკვევის ხელშეწყობა გადაიზრდება მხარის ავტონომიის დარღვევასა და დამოუკიდებლობის უხემ შელახვაში. შესაბამისად, მხარეთა თვითგამორკვევა მედიაციის ფუნდამენტური

⁸ *დავითაშვილი გ.*, სასამართლო ორგანიზაციასთან და პროცესთან დაკავშირებული ძირითადი ასპექტები ქართულ ჩვეულებით სამართალში, „ქართული სამართლის ისტორია“, პირველი გამოცემა, თბ., 2011, 86, 91, მითითებულია: *ყანდაშვილი ი.*, მედიაცია (დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება), თბ., 2020, 271.

⁹ სსიპ „საქართველოს მედიატორთა ასოციაცია“ მედიატორთა პროფესიული ეთიკის კოდექსის 4.1 მუხლი „თვითგამორკვევის ხელშეწყობა“ 24/04/2021.

¹⁰ *ჩიტაშვილი ნ.*, მედიაციის ეთიკის რეგულირების ფარგლები და ეთიკის სტანდარტით ბოჭვის ადრესატები, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა - ნელინდუელი 2016“, 2017, 30.

საფუძველია,¹¹ რომლისგანაც გამომდინარეობს მხარეთა ავტონომია და სამართლიანობა, როგორც საჯარო და კერძო ინტერესებს შორის არსებული წონასწორობა. ამ პრინციპებს შორის ბალანსის დაცვა და თანაზომიერების პოვნა მედიააციისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია და ამ თანაზომიერების ხარისხი ერთმნიშვნელოვნად განაპირობებს მედიაციის ნაყოფიერებას.

3. თვითგამორკვევა როგორც მედიაციის პროცესის ხარისხის განმსაზღვრელი პრინციპი

მედიაციის სასურველ მიზანს, ლიტერატურაში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, წარმოადგენს შეთანხმება. თუმცა, მედიაცია როდი გულისხმობს გარდუვალად შეთანხმების მიღწევას. მედიატორმა უნდა დაიცვას და წარმართოს მედიაცია მიუკერძოებლად და დამოუკიდებლად, მხარეთა თანაბრობის, თანასწორობის საფუძველზე, ის ასევე ვალდებულია მათი ნების შესაბამისად იმოქმედოს, პროცესის ყოველ ეტაპზე ხელი შეუწყოს და ნაახალისოს მხარეთა თვითგამორკვევა. სწორედ მხარეთა თვითგამორკვევის პრინციპია ის ამოსავალი წერტილი, რომლის დაცვისა ხარისხი პირდაპირპროპორციულია მთლიანად სამედიაციო პროცესის ხარისხისა. მედიაციის მთავარ „ხიზლს“ წარმოადგენს ის, რომ მოლაპარაკება არ არის მხოჭავი არც ერთი მხარისთვის სამედიაციო მორიგების ხელმონერამდე. ყოველი გადანყვეტილება მიიღება თავად მხარეების მიერ და თითოეული პროცესუალური არჩევანი მათ ნებაზეა დამოკიდებული. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ თვითგამორკვევის პრინციპი არსებითად ნებაყოფლობითობის პრინციპთან მოდის კორელაციაში.¹² მხარეთა ნებაყოფლობითობისა და თვითგამორკვევის პრინციპი თანაარსებობენ მარტივი ლოგიკით – შეუძლებელია მხარემ გადანყვეტილება სრულად საკუთარი ნების

---

¹¹ იქვე.

¹² *ყანდაშვილი ი.*, მედიაცია (დავის გადანყვეტის ალტერნატიული შუაღება), თბ., 2020, 93.

საფუძველზე მიიღოს, თუ დარღვეულია მისი თვითგამორკვევა, არ არის ინფორმირებული შინაარსობრივ თუ პროცედურულ საკითხებზე ან მასზე დაუშვებელი ზემოქმედება ხორციელდება. სწორედ ამ ზეგავლენისგან ათავისუფლებს თვითგამორკვევის პრინციპი მხარეებს და გზას უხსნის მათ მიერ ნებაყოფლობითი გადანყვეტილების მიღებას. თვითგამორკვევის ხელშეწყობის პრინციპით, მედიატორი უზრუნველყოფს მხარეთა თვალსაწიერის გაზრდას, მათი „ძალაუფლების“ საზღვრების გაფართოებას სადავო საკითხთან შეჭიდებისას.

მედიაციაში მხარეებს არ „ემუქრებათ“ საჯარო გაკიცხვა, მედიის ქარ-ცეცხლი, სოციუმისა და საზოგადოების კრიტიკა. ვინაიდან თვითგამორკვევა არის ერთ-ერთი ყველაზე ფუნდამენტალური და წამყვანი პრინციპი მედიაციისა, ნებისმიერი კომპრომისი განეული ამ პრინციპის ხარჯზე,¹³ დაუშვებელია. მედიატორმა არ უნდა მოახდინოს რაიმე სახის გავლენა¹⁴ მხარეებზე მათ დასარწმუნებლად, რომ შეთანხმება გარანტირებულად მიიღწევა და აიძულოს მათ პროცესში შეთანხმება თავისუფალი ნების საწინააღმდეგოდ.¹⁵ თავისი შესაძლებლობის ფარგლებში მედიატორმა არ უნდა დაუშვას მხარეთა გადანყვეტილებაზე რაიმე სახის ზემოქმედება გარეშე პირებისა.¹⁶ მხოლოდ ამ კომფორტის შექმნის შემდეგ მიიღებენ მხარეები რეალურად ნებაყოფლობით გადანყვეტილებას და ამი-

¹³ *Alfini J. J.*, Mediation as a Calling: Addressing the Disconnect Between Mediation Ethics And the Practices of Lawyer Mediators, *South Texas Law Review*, Vol. 49, 2008, 830-831, მითითებულია: *Chitashvili N.*, Specificity of Some Ethical Duties of Lawyer Mediator And Necessity of Regulation, “*Journal of Law*”, №2, 2016, 2017, 37.

¹⁴ *Shin C. P.*, Drafting Agreements as an Attorney-Mediator: Revisiting Washington State Bar Association Advisory Opinion 2223, 89 *Wash. L. Rev.*, 2014, 1040. See also, *Alfini J.J.*, Mediation as a Calling: Addressing the Disconnect between Mediation Ethics and the Practices of Lawyer Mediators, *South Texas Law Review*, Vol. 49, 2008, 830, მითითებულია: იქვე.

¹⁵ იქვე.

¹⁶ სსიპ „საქართველოს მედიატორთა ასოციაცია“ მედიატორთა პროფესიული ეთიკის კოდექსის 4.6 მუხლი „თვითგამორკვევის ხელშეწყობა“, 24/04/2021.

ტომაც თვითგამორკვევის პრინციპის ჯეროვანი ხელშეწყობა სამედიაციო პროცესში, წარმოადგენს ჯეროვანი და სათანადო მედიაციის პროცესის წარმართვის საფუძველს.

მხარეთა რეალური თვითგამორკვევის საფუძველზე შესაძლებელია შეწყდეს კიდევ სამედიაციო პროცესი მხარეთა საუკეთესო ინტერესების გათვალისწინებით. მედიაცია არ არის პროცესი, რომელიც მხოლოდ შეთანხმებით დასრულებაზეა ორიენტირებული, არამედ ის უქმნის გარემოს მხარეებს, განსაზღვრონ რა არის მათთვის საუკეთესო გამოსავალი. ლიეტუვის მედიაციის ეთიკის კოდექსით და საკანონმდებლო აქტით¹⁷ დადგენილია, რომ მხარეთა მიერ უკანონო, ამორალური გადაწყვეტილების მიღების შემთხვევაში შეთანხმება არააღსრულებადი იქნება და მედიატორმა ან უნდა შეწყვიტოს მედიაცია, ან უარი თქვას მასში მონაწილეობაზე.¹⁸ თუ მედიატორმა თავიდან არ ააცილა მხარეებს შეთანხმების იძულების, მოტყუების ან არაკეთილსინდისიერების პირობებში წარმართული მოლაპარაკება, ეს დააზიანებს არა მხოლოდ მედიაციის ინსტიტუტს, არამედ ჩაითვლება მხარეთა მიმართ მედიატორის ვალდებულების დარღვევად.¹⁹ შესაბამისად, სამედიაციო პროცესი არსობრივ სამართლიანობასა და საჯარო ინტერესის დაცვის აღიარებას ეფუძნება. თვითგამორკვევის პრინციპის ნაყოფია მხარეთა მიერ ავტონომიური გადაწყვეტილების მიღება კანონის უზენაესობის ფარგლებში.

თვითგამორკვევის პრინციპზე მსჯელობისას ყურადსაღებია საქართველოს მედიატორთა ეთიკის კოდექსის მე-4 მუხლის მე-5 ნაწილი, რომლის თანახმადაც მედიატორი უფლებამოსილია საჭიროებისამებრ წახალისოს პროცესში მონაწილე მხარე, მიიღოს და-

¹⁷ Law of Lithuania on Conciliatory Mediation in Civil Disputes, 2008, Art. 5 (4), მითითებულია: ჩიტაშვილი ნ., სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურდევობის საფუძველი, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა - წელიწდეული 2016“, 2017, 19.

¹⁸ Shapira O., Conceptions and Perceptions of Fairness in Mediation, 54 South Tex. L. Rev., 2012, 317, მითითებულია: იქვე.

¹⁹ Shapira O., Conceptions and Perceptions of Fairness in Mediation, 54 South Tex. L. Rev., 2012, 339, მითითებულია: იქვე, 21.

მატებითი რჩევა, მათ შორის სხვა დამოუკიდებელი პროფესიონალებისგან.²⁰ შესაბამისად, მედიატორმა მხარეთა მიერ ინფორმირებული გადაწყვეტილების ხელშესაწყობად უნდა წაახალისოს იურიდიული რჩევის ან სხვა სახის საჭირო კონსულტაციის მიღება შესაბამისი დარგის სპეციალისტისგან. იურისტ-მედიატორი არ უნდა გასცემდეს იურიდიულ რჩევას და უნდა სთხოვდეს მხარეებს, რომ მოიძიონ დამოუკიდებელი იურისტი იურიდიული რჩევისთვის მედიაციის დაწყებამდე, დასრულებამდე და სამედიაციო მორიგების შედეგისას.²¹ სამართლიანი იქნება ითქვას, რომ მედიატორისეული ფუნქციების შესრულება დასაშვებია მხოლოდ მხარეთა თვითგამორკვევის ხელშეწყობის ვალდებულების დაურღვევლად.²²

4. თვითგამორკვევის პრინციპის ნორმატიული მნიშვნელობა უცხოურ მართლწესრიგში

მედიაციის ძირითადი პრინციპებია მიუკერძოებლობა, თვითგამორკვევა და ინფორმირებული თანხმობა.²³ თვითგამორკვევა წარმოადგენს ძირითად, ფუნდამენტურ და ერთდერთ მთავარ პრინციპს სამედიაციო პროცესში, ამდენად, აღნიშნული პრინციპი ნორმატიულად დამკვიდრებული ეთიკური სტანდარტია, რომელსაც საქართველოს მედიატორთა ასოციაციის მიერ შემუშავებულ მედიატორთა პროფესიული ეთიკის კოდექსსა და სხვა მრავალ უცხოურ კოდექსში ვხვდებით.

²⁰ სსიპ „საქართველოს მედიატორთა ასოციაცია“ მედიატორთა პროფესიული ეთიკის კოდექსის 4.5 მუხლი „თვითგამორკვევის ხელშეწყობა“, 24/04/2021, <<https://mediators.ge/uploads/files/60a4d7fd3f27f.pdf>> [15.11.2022].

²¹ Hughes P., Ethics In Mediation: Which Rules? Whose Rules? 2019, 8, <<https://journals.lib.unb.ca/index.php/unblj/article/view/29487/1882524676>> [15.11.2022].

²² Patil R.A., Consumer Handbook on Mediation (FAQ), 2021, 21 <https://consumeraffairs.nic.in/sites/default/files/file-uploads/latestnews/ConsumerHandbook_Mediation.pdf> [15.11.2022].

²³ Şimşek N.S., Bölten K., Mediation as a Charming Dispute Resolution Mechanism, 11.

„მედიაციის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-3 მუხლი²⁴, თვითგამორკვევის პრინციპს ნორმატიულად ადგენს და მას, როგორც მედიაციის წარმართვის ერთ-ერთ პრინციპს გვთავაზობს. თვითგამორკვევის პრინციპი ნორმატიულად მოცემულია ასევე ალაბამას მედიატორთა ეთიკის კოდექსში. ვირჯინიის ეთიკის კოდექსის მიხედვით, მედიაცია დაფუძნებულია მხარეთა თვითგამორკვევის პრინციპზე, სადაც, თვითგამორკვევა არის ნებაყოფლობითი, არაიძულებითი გადაწყვეტილების მიღების აქტი.²⁵ აღნიშნული პრინციპი ხანგრძლივი გამოცდილებისა და პრაქტიკული დაკვირვების შედეგადაა რეალიზებული ამერიკის შეერთებული შტატების ეთიკის კოდექსებში და მათი ანალიზის შედეგად მარტივად ვასკვნით, რომ თვითგამორკვევის ხელშეწყობის გარეშე, მედიაცია, ფაქტობრივად კარგავს თავის არსობრივ მიზანს. მაგალითად, ლოს-ანჯელესის მედიატორთა ეთიკის კოდექსის თანახმად, მედიატორებს აქვთ „ძალაუფლება“ დაარწმუნონ და დაიცვან, მაგრამ არა უბრძანონ მხარეებს რაიმეს გაკეთება.²⁶ ატლანტის შტატის მედიატორთა ეთიკის კოდექსის მიხედვით კი, თვითგამორკვევის პრინციპი არის ქცევის ერთ-ერთი მოდელური სტანდარტი²⁷ სხვა პრინციპებთან ერთად.

კანადის მედიატორთა ეთიკის კოდექსში დეტალურად არის მონესრიგებული თვითგამორკვევის პრინციპი²⁸ და მედიატორის მიერ მისი ხელშეწყობის ვალდებულება. მათ შორის ვხვდებით დამოუკიდებელი პროფესიონალისგან რჩევის მიღების ინფორმირებაზე წახალისებას და რომ მედიატორმა არ უნდა მოახდინოს რაიმე

²⁴ საქართველოს კანონი „მედიაციის შესახებ“, 22/06/2021.

²⁵ *Virginia Office of The Executive Secretary of The Supreme Court of Virginia, Standards of Ethics And Professional Responsibility for Certified, Mediators Adopted by the Judicial Council of Virginia April 5, 2011, 01/07/2011, 4.*

²⁶ *Michael D.M. (Ret.), Mediation Ethics, ADR Services, Inc. 1900 Avenue of the Stars, Suite 250 Los Angeles, California 90067 310-201-0010; <<http://Marcusmediation.Com>> [15.11.2022], The Mediator’s Ethical Duties, 2.*

²⁷ *Sherrill A. J., Ethics for Lawyers Representing Clients in Mediations, 11.*

²⁸ *ADR Institute of Canada, Code of Conduct for Mediators, 3. Principle of Self-Determination.*

სახის ზეგავლენა მხარეზე. აღნიშნული დანაწესი მართლაც ჰგავს საქართველოს მედიატორთა ეთიკის კოდექსში არსებულ დანაწესს.

თვითგამორკვევის პრინციპზე მსჯელობა უფრო ფართო და მასშტაბური რომ გახდეს, უნდა განვიხილოთ ევროპული მიდგომა, რომლის მიხედვითაც ნებაყოფლობითობა, კონფიდენციალურობა, მედიატორის ნეიტრალურობა, მხარეთა თვითგამორკვევა, მხარეთა თანასწორობა, კრეატიულობა, მოქნილობა და ხარჯთა ეფექტურობა სწორედ საბაზისო პრინციპებია.²⁹ შესაბამისად, თვითგამორკვევის პრინციპი მედიაციის ერთ-ერთი ძირითადი საფუძველია. ამასთან ერთად, სხვა უპირატესობების გვერდით, თვითგამორკვევის პრინციპის აქტიური როლი სამედიაციო პროცესში მისი განსაკუთრებული ხელსაყრელობის საფუძველია, ვინაიდან, მაშინ როდესაც სასამართლო პროცესები არის ავტორიტეტული, ფორმალური და სარჩელზე ორიენტირებული, მედიაცია გვთავაზობს მოქნილ, თვითგამორკვეულ,³⁰ ინფორმირებულ მიდგომას დავის გადაწყვეტის მიმართ.

თვითგამორკვევის პრინციპის ხელშეწყობის ხარისხზეა აგებული სამედიაციო პროცესის მთელი მიმართულება. მედიატორმა უნდა მიაწოდოს მხარეებს ინფორმაცია პროცესის შესახებ და დაეხმაროს მათ რომ გამოარკვიონ თავიანთი რეალური ნუხილი და შესაძლებლობები.³¹

ამრიგად, თვითგამორკვევის ხელშეწყობა არის მედიაციის ფუნდამენტური პრინციპი, თუმცა მისი საზღვრები შეთანხმების შინაარსობრივი მართლზომიერებითა და სამართლიანობით დგინდება.

²⁹ European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Mediation Development Toolkit, Basic Mediator Training Curriculum, 2018, 20.

³⁰ *Steffec F.*, Mediation In The European Union: An Introduction, 2012, 1.

³¹ Ministry of Labour, Industrial Relations, Tourism & Environmet, Code of Ethics for Mediators, Fijj, 2007, Article 5.1.4.

5. შინაარსობრივი სამართლიანობა მედიაციაში

სამართლიანობის პრინციპი ცალკეული ქვეყნის ნორმატიულ აქტებში განმტკიცებული სტანდარტია, თუმცა კი ცალკეული ქვეყნის მართლწესრიგი არ ითვალისწინებს მედიაციაში აღნიშნული პრინციპის მოწესრიგებას.³²

პროცესის სამართლიანობა მედიაციაში გამოიხატება მედიატორის მიერ ყველა ეთიკურ-ნორმატიული პრინციპის ზედმინევენით დაცვაში. სამართლიანობის ცნება მედიაციაში აერთიანებს ეთიკურად განმტკიცებული პრინციპების დაცვას, რომელიც მორგებულია კონკრეტულ შემთხვევაზე და სუბიექტურად, მხარეთათვის მისაღები, უმჯობესი და კანონიერია. შესაბამისად, მედიატორმა უნდა დაიცვას მედიაციისთვის დამახასიათებელი პრინციპები, იმოქმედოს მხარეთა ნების შესაბამისად, უზრუნველყოს მათი სუბიექტური სამართლიანობის ობიექტურ სტანდარტებთან შეხამება სამედიაციო პროცესის მიმდინარეობისას და შემდეგ სამედიაციო შეთანხმების შედგენის ეტაპზე.

მედიაციის მეშვეობით მხარეები ცდილობენ საკუთარი სიმართლე შეათანხმონ ერთმანეთთან.³³ თუმცა, ასეთ შემთხვევაში უგულვებელყოფილი არ უნდა იყოს კანონიერებისა და ეთიკური პრინციპების მნიშვნელობა, საჯარო წესრიგის დაცვის აუცილებლობა. სამართლიანობის შეფასებისთვის საჭიროა მედიაციის კონკრეტული მონაწილეების სუბიექტური ხედვა და არა ის, თუ ობიექტურად რას მიიჩნევდა სამართლიანად ნებისმიერი საყოველთაოდ მიღებული მორალური ღირებულებების მქონე პირი, ამ პროცესის მონა-

³² Code of Conduct for Mediators, ADR Institute of Canada, 2011, Ethical Guidelines for Mediators, Law Council of Australia, 2002, მითითებულია: *ჩიტაშვილი ნ.*, სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვეობის საფუძველი, *ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა - წელიწდეული 2016“*, 2017, 7.

³³ *Wendland M.*, *Mediation und Zivilprozess*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2017, 216-217, მითითებულია: *ყანდაშვილი ი.*, მედიაცია (დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება), თბ., 2020, 22.

წილე რომ ყოფილიყო.³⁴ პრაქტიკაც მოწმობს, რომ მედიატორთა უმეტესობა ხელს უწყობს მხარეთა ავტონომიას სამართლიანობისა და კანონიერების აუცილებელი მოთხოვნების დაკმაყოფილებით.³⁵

შეუძლებელია არსებობდეს სამედიაციო მორიგების შინაარსობრივი სამართლიანობის ერთიანი, უნიფიცირებული გაგება. მათ შორის ეთიკის კოდექსები არ მოიცავს მის განმარტებას, მაგალითად ჯორჯიის შტატის მედიატორთა ქცევის ეთიკური სტანდარტების³⁶ თანახმად, ნეიტრალური მესამე პირი მედიაციის სამართლიანი პროცესის გარანტია³⁷ და მასვე ეკისრება სამართლიანი შედეგის უზრუნველყოფის ვალდებულება.³⁸ თუმცა, რას წარმოადგენს სამართლიანი შედეგი და ზოგადად სამართლიანი სამედიაციო პროცესი, არ არის დადგენილი. სამართლიანობა მოქმედებს სამედიაციო მორიგების მიღწევის ეტაზეც. მხარეთა ავტონომიით მიღწეული შეთანხმება უნდა ასახავდეს კერძო და საჯარო ინტერესებს შორის აუცილებელ წონასწორობას.

³⁴ ჩიტაშვილი ნ., სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვევების საფუძველი, *ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა - ნელინდეული 2016“*, 2017, 11.

³⁵ *Waldman E., Mediation Ethics: Cases and Commentaries, USA, 2011, 6*, მითითებულია: *ნულაია ო.*, თვითგამორკვევა, როგორც ძირითადი ღირებულება მედიაციის პროცესში ეთიკის კოდექსებსა და სამართლებრივ ნაშრომებში: კონკურენცია დავის მონაწილე მხარეთა ავტონომიასა და შინაარსობრივ სამართლიანობას შორის, *ჟურნ. „დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალება – ნელინდეული 2017“*, 2019, 265.

³⁶ *Ethical Standards for Mediators, Georgia Commission on Dispute Resolution, § IV. A*, მითითებულია: ჩიტაშვილი ნ., სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვევების საფუძველი, *ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა - ნელინდეული 2016“*, 2017, 10.

³⁷ იხ. ასევე, *Rützel S., Wegen G., Wilske S., Commercial Dispute Resolution in Germany, 2nd ed., Beck C.H., 2016, 202*, მითითებულია: იქვე.

³⁸ *Hopt K. J., Steffek F., Mediation: Principles and Regulation in Comparative Perspective, Oxford University Press, Oxford, 2013, 664*, მითითებულია: იქვე.

6. მხარეთა ავტონომიისა და შინაარსობრივი სამართლიანობის თანაზომიერება

არისტოტელეს მიხედვით, სამართლიანობა, თავისი შინაარსით გამორჩეულია, ვინაიდან შეუძლებელია მისი განმარტება საზოგადოებისგან იზოლირებულად. სამართლიანობა კი აუცილებლად საზოგადოებასთან ურთიერთმიმართებაში უნდა იქნეს განხილული. მედიაციაში, შინაარსობრივი სამართლიანობა და მხარეთა ავტონომია იმგვარად უნდა იყოს თანაზომიერად რეალიზებული, რომ არ მოხდეს ერთის ხარჯზე მეორის შეზღუდვა. თვითგამორკვევის პრინციპი და მხარეთა ავტონომია არის ის სტანდარტები, რომლის ხარისხიანი დაცვა და ხელშეწყობა სამედიაციო პროცესს სძენს თავის არსს, თუმცა სამედიაციო მორიგების შინაარსობრივი სამართლიანობის აუცილებლობის უარყოფა დაუშვებელია. მედიაცია არის პროცესი, სადაც მხარეები მოქმედებენ სახელშეკრულებო თავისუფლების პარადიგმისა და სრული ავტონომიის ფარგლებში.³⁹ ლიტერატურაში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, სამედიაციო შეთანხმება, რომელიც შინაარსობრივი სამართლიანობის გარეშე არის დადებული, წარმოადგენს ფაქტობრივად კანონის გვერდის ავლას და რიგ შემთხვევაში მის დარღვევასაც. მედიაცია არ უნდა იყოს, ნებისთი თუ უნებლიეთ ბოროტად გამოყენებული იმ ინსტიტუტის სახით, რომელიც ფუთავს მხარეთა უკანონო ზრახვებს სამედიაციო შეთანხმებაში. მედიატორს კი თავის მხრივ გააჩნია დიდი მორალური და პროფესიული პასუხისმგებლობა, წარმართოს სამედიაციო პროცესი კეთილსინდისიერებისა და სამართლიანობის პრინციპთა დაცვით.

ეთიკის კოდექსებით მედიაციაში ხდება კანონისა და მორალის ნორმების ინკორპორირება და უკანონო შეთანხმება სამართლიანად არ ჩაითვლება იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ის მხარეთა თვითგამორკვევის უფლების საფუძველზეა მიღწეული და მათთვის მისა-

---

³⁹ European Commission for The Efficiency of Justice (CEPEJ), Mediation Development Toolkit, Basic Mediator Training Curriculum, 2018, 61.

ლებია.⁴⁰ თუნდაც მხარეთა ავტონომიის სრული დაცვით მიღწეული შეთანხმება არ ჩაითვლება სამართლიანად თუ იგი უკანონოა.

აღსანიშნავია, რომ მედიატორს არ შეუძლია თავად გასცეს იურიდიული რჩევა, იგი მხოლოდ დამოუკიდებელ პროფესიონალთან კონსულტირებას სთავაზობს მხარეებს. მედიატორს ეკისრება ინფორმირებული თანხმობის არა უზრუნველყოფის, არამედ ხელშეწყობის ვალდებულება.

სასამართლო უკანონო სამედიაციო შეთანხმებას არ აღასრულებს. ასეთი მიდგომა ნორმატიულ დონეზე მოწესრიგებულია საქართველოში, ბელგიაში, ფინეთში და ევროპის მრავალ ქვეყანაში. ევროპული მიდგომით, მედიაცია მოხსენიებულია როგორც სამართლიანობაზე ხელმისაწვდომობა.⁴¹ მედიატორმა მაქსიმალურად თავიდან უნდა აირიდოს უსამართლო პროცესი, უსამართლო შედეგი და უკიდურეს შემთხვევაში, უფლებამოსილია შეწყვიტოს იგი. უკანონობა ზიანს აყენებს საჯარო და კერძო ინტერესებს, ეწინააღმდეგება მედიაციის არსსა და მიზნებს.

სამედიაციო პროცესი გვთავაზობს მორიგების გზების ფართო არეალს რომელიც შემოსაზღვრულია მხოლოდ მხარეების წარმოსახვით⁴² და წახალისებულია მედიატორის მიერ. მედიატორმა არ უნდა შეწყვიტოს თვითგამორკვევის ხელშეწყობა მაშინ, როდესაც მხარეებს მიჰყავთ მედიაციის პროცესი მედიაციის რომელიმე მხარისთვის თუ მესამე პირებისთვის ფუნდამენტურად უსამართლო შედეგისკენ. თანაზომიერება მორიგების სამართლიანობასა და მხარეთა ავტონომიას შორის წარმოადგენს სამედიაციო პროცესში მედიატორის სახელმძღვანელო ორიენტირს. თვითგამორ-

⁴⁰ *Shapira O.*, *Conceptions and Perceptions of Fairness in Mediation*, 54 *South Tex. L. Rev.*, 2012, 317, მითითებულია: *ჩიტაშვილი ნ.*, სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვევების საფუძველი, *ჟურნ. „ღავის ალტერნატიული გადაწყვეტა - წელიწადეული 2016“*, 2017, 12.

⁴¹ *European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ)*, *Mediation Development Toolkit, Basic Mediator Training Curriculum*, 2018, 61.

⁴² *Şimşek N. S., Bölten K.*, *Mediation as a Charming Dispute Resolution Mechanism*, 4, <<https://www.gsg hukuk.com/en/publications-bulletins/articles/mediation-as-a-charming-dispute-resolution-mechanism-gsg.pdf>> [15.11.2022].

კვევის ხელშეწყობის პრინციპი მედიაციაში უნდა აძლიერებდეს მორიგების შინაარსობრივ სამართლიანობას, მხარეთა უსაფრთხოებას, ყველა მხარის ინტერესებისადმი თანასწორ და ღირსეულ მოპყრობას.⁴³

თანაზომიერება მხარეთა ავტონომიასა და შინაარსობრივ სამართლიანობას შორის, არის ის ფაქტორი, რომელიც მედიაციას სძენს თავის რეალურ მიზნობრიობასა და არსს. მედიატორი უნდა ესწრაფვოდეს ამ ორ ფუნდამენტურ ღირებულებას შორის გონივრული ნონასწარობის უზრუნველყოფას.

7. დასკვნა

დაუშვებელია მედიაცია გამოყენებულ იქნეს კანონის დარღვევის და არაკეთილსინდისიერი ზრახვების განხორციელების საშუალებად. ნებისმიერი შეთანხმება, ქმედება, რომელიც ზიანს აყენებს პროცესში მონაწილე მხარეებს და მესამე პირებს, ეწინააღმდეგება საჯარო წესრიგს, უკანონო და ამორალურია, აზიანებს მედიაციის ინსტიტუტს და უნდა ჩაითვალოს უსამართლოდ.⁴⁴ მედიატორმა ნებისმიერ შემთხვევაში ხელი უნდა შეუწყოს მხარეთა თვითგამორკვევას, განსაკუთრებით მაშინ, თუ სახეზეა მხარეთა მოლაპარაკების ძალაუფლების არათანაბრობა ან რაიმე სხვა დისბალანსი. მედიაციის პროცესი შეიცავს უსამართლო შედეგის მიღ-

⁴³ Tyler R. T., Multiculturalism and the Willingness of Citizens to Defer to Law and to Legal Authorities, 25 LAW & Soc. INQUIRY 983 (2000); Welsh A.N., Remembering the Role of Justice in Resolution: Insights from Procedural and Social Justice Theories, 54 J. LEGAL EDUC. 49 (2004) (discussing benefits of procedural justice in conflict resolution processes), მითითებულია: Fordham Law School Flash: The Fordham Law Archive of Scholarship And History: Self-Determination In International Mediation: Some Preliminary Reflections, 2005, 278.

⁴⁴ Shapira O., Conceptions and Perceptions of Fairness in Mediation, 54 South Tex. L. Rev., 2012, 341, მითითებულია: ჩიტაშვილი ნ., სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვევობის საფუძველი, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა - ნელინდეული 2016“, 2017, 23.

ნევის საფრთხეებს, როდესაც მხარეები აშკარად არათანაბარი მოლაპარაკების ძალაუფლებითა და ავტორიტეტით გამოირჩევიან.⁴⁵

შეუძლებელია ითქვას, რომ მხარეთა ავტონომიურობა უპირატესია სამართლიანობაზე, ან პირიქით. მედიაციისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია არსებობდეს აღნიშნულ პრინციპთა შორის თანაზომიერი წონასწორობა.

მედიაცია, მისი უმთარესი არსითა და დანიშნულებით, ნებაყოფლობითი პროცესია, რომელიც სრულად მხარეთა ავტონომიურობის პრინციპზეა აგებული,⁴⁶ თუმცა მედიატორის მიერ თვითგამორკვევის ხელშეწყობის შედეგად ფორმირებული მხარეთა ავტონომიური პოზიცია ჰარმონიაში უნდა იყოს სამართლიანობის ფუნდამენტურ მოთხოვნებთან და საზოგადოებაში საყოველთაოდ აღიარებულ სოციალურ ღირებულებათა სისტემასთან.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კანონი „მედიაციის შესახებ“, 22/06/2021.
2. სსიპ „საქართველოს მედიატორთა ასოციაცია“ მედიატორთა პროფესიული ეთიკის კოდექსი, 24/04/2021, <<https://mediators.ge/uploads/files/60a4d7fd3f27f.pdf>> [15.11.2022].
3. საქართველოს კანონი „მედიაციის შესახებ“, საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, 22/06/2021, <<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/4646868?publication=2>> [15.11.2022].
4. *ორჯონიკიძე ე.*, მედიაციის გზამკვლევი, თბ., 2021, 21.
5. *ონიანი ს.*, ტერმინ „ბჭის“ მნიშვნელობისათვის ძველ ქართულ სამართალში, თსუ იურიდიული ფაკულტეტის სამართლის ჟურნალი, №2, 2013, 16.

⁴⁵ *Kressel K., Pruitt G.D.*, Conclusion: A Research Perspective on The Mediation of Social Conflict, in: *Kressel K., Pruitt G.D.*, Mediation Research The Process and Effectivness of Third Party Intevention, “Jossey-Bass Publishers”, San-Francisco, London, 1989, 404, მითითებულია: *ცერცვაძე გ.*, მედიაცია - დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული ფორმა (ზოგადი მიმოხილვა), თბ., 2010, 224.

⁴⁶ *ორჯონიკიძე ე.*, მედიაციის გზამკვლევი, თბ., 2021, 21.

6. *ოსტერმილერი ს. მ., სვენსონი დ. რ.*, დავის გადანყვეტის ალტერნატიული საშუალებები საქართველოში, თბ., 2014, 124.
7. *ყანდაშვილი ი.*, მედიაცია (დავის გადანყვეტის ალტერნატიული საშუალება), თბ., 2020, 22, 81, 93, 270-271.
8. *ჩიტაშვილი ნ.*, მედიაციის ეთიკის რეგულირების ფარგლები და ეთიკის სტანდარტით ბოჭვის ადრესატები, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადანყვეტა - ნელინდეული 2016“, თსუ-ს გამომცემლობა, 2017, 30.
9. *ჩიტაშვილი ნ.*, სამართლიანი შეთანხმება, როგორც მედიაციის ეთიკური ურღვეობის საფუძველი, ჟურნ. „დავის ალტერნატიული გადანყვეტა – ნელინდეული 2016“, თსუ-ს გამომცემლობა, 2017, 7, 10-12, 19, 21, 23.
10. *ცერცვაძე გ.*, მედიაცია - დავის გადანყვეტის ალტერნატიული ფორმა (ზოგადი მიმოხილვა), თბ., 2010, 224.
11. *ნულაია ო.*, თვითგამორკვევა, როგორც ძირითადი ღირებულება მედიაციის პროცესში ეთიკის კოდექსებსა და სამართლებრივ ნაშრომებში: კონკურენცია დავის მონაწილე მხარეთა ავტონომიასა და შინაარსობრივ სამართლიანობას შორის, ჟურნ. „დავის გადანყვეტის ალტერნატიული საშუალება - ნელინდეული 2017“, თსუ-ს გამომცემლობა, სპეციალური გამოცემა, თბ., 2019, 255, 265.
12. ADR Institute of Canada, Code of Conduct for Mediators.
13. Ministry of Labour, Industrial Relations, Tourism & Environmet, Code of Ethics for Mediators, Fiji, 2007.
14. Virginia Office of the Executive Secretary of the Supreme Court of Virginia, Standarts of Ethics And Professional Responsibility for Certified, Mediators Adopted by the Judicial Council of Virginia April 5, 2011, 01/07/2011.
15. *Chitashvili N.*, Specificity of Some Ethical Duties of Lawyer Mediator and Necessity of Regulation, “Journal of Law”, №2, 2016, 2017, 37.
16. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), Mediation Development Toolkit, Basic Mediator Training Curriculum, 2018, 20, 61.
17. Fordham Law School, Flash: The Fordham Law Archive of Scholarship And History: Self-Determination In International Mediation: Some Preliminary Reflections, 2005, 278, <<https://www.uvm.edu/~jbailly/courses/clas158/notes/kraut4.html#:~:text=Aristotle's%20method%20of%20defining%20justice,more%20than%20what%20is%20fair>> [15.11.2022].
18. *Hughes P.*, Ethics In Mediation: Which Rules? Whose Rules? 2019, 8.

19. Law Reform Commission, *Alternative Dispute Resolution: Mediation And Conciliation*, Dublin, 2010, 8.
20. *Michael D.M.*, *Mediation Ethics*, ADR Services, Inc. 1900 Avenue of the Stars, Suite 250 Los Angeles, California 90067 310-201-0010, *The Mediator's Ethical Duties*, 11, <<http://Marcusmediation.Com>> [15.11.2022].
21. *Patil R.A.*, *Consumer Handbook on Mediation (FAQ)*, 2021, <https://consumeraffairs.nic.in/sites/default/files/file-uploads/latestnews/ConsumerHandbook_Mediation.pdf> [15.11.2022].
22. *Şimşek N. S., Bölten K.*, *Mediation as a Charming Dispute Resolution Mechanism*, <<https://www.gsg hukuk.com/en/publications-bulletins/articles/mediation-as-a-charming-dispute-resolution-mechanism-gsg.pdf>> [15.11.2022].
23. *Sherrill A. J.*, *Ethics for Lawyers Representing Clients In Mediations*, 11, <<http://www.americanjournalofmediation.com/docs/JOHN%20SHERRILL%20-Ethics%20for%20Lawyers%20Representing%20Clients%20in%20Mediation.pdf>> [15.11.2022].
24. *Steffec F.*, *Mediation In The European Union: An Introduction*, 2012, 1, <<https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=b3e6a432-440d-4105-b9d5-29a8be95408f>> [15.11.2022].